

9. Orta Sınıflar

Bugün neden şık giyindiğimi biliyor musunuz? Bir bu dersi verirken bir de Fransa ile ilgili verdiğim dersin ilk kısmını yaparken, burjuvazi yani orta sınıflar üzerine bir ders anlattım. Orta sınıf, işçi olmak veya soylu olmak nasıl inşa ediliyorsa benzer şekilde inşa edilen bir öz kimlik biçimiydi. Ben bir gün gelip size önce Daumier hakkında konuşacak sonra da burjuvaziyle ilgili bazı Daumier slaytları gösterecektim; karım bana “burjuvazi hakkında konuşacaksın böyle sıradan her günlük kıyafetinle gidip konuşamazsın. Anlatacağın şeye dair bir hava yaratman gerekir” dedi.

Sonuç olarak durumu görüyorsunuz. Bunu yılda bir defa giyiyorum. Maalesef cenazelere giderken giyiniyorum. En son giydiğimde Bill Clinton’ın verdiği bir davetteydi; ortak dostlarımız var. Oğlumla paylaştığım bir tek kravatım var. Onun spor çoraplarının altında falan onun için başka bir kravat bulmamız gerekti. Sonra New York’a vardık ve bu davete gittik; iki dirhem bir çekirdek giyindik falan. Sonra bir restorana gittik ve sahip olduğum tek kravatımı kaybettim. En son bir kravat satın aldığımda bana 50 dolara patladı. Ann Arbor’da bir tane satın aldım. Bu 75 dolarlık bir kravat. Benim tek kravatım. Dersi anlatırken niçin bu konuda konuştuğuma açıklık getireceğim. Teşekkürler. Bu soruyu daha önceden hazırlamadım. Size bana “lütfen bu soruyu sorun” demedim.

Beni böyle şık giyinmiş olarak görüp baktığınızda cadılar bayramı mı geldi diye düşünmüş olabilirsiniz. Düşündüğüm ilk şey buydu. Beni böyle şık giyinmiş olarak gördüğünüzde, lütfen biraz kafa yorun, bir parça beni biliyorsunuz, niçin böyle giyinmek on dokuzuncu yüzyılda çok önemli bir şeydi? Orta sınıflar böyle giyinmeye on dokuzuncu yüzyılda başladılar; koyu tonlarda biraz renkli. Daumier’i gördüğünüzde veya Delacroix’ın meşhur, slaytını getirmeyi unuttuğum, *Özgürlük İnsanları Sürüklüyor* tablosuna baktığınızda, burjuvaziye görüyorsunuz; kafasında silindir şapkası, bunun gibi bir burjuva üniforması giymiş. Bu işte burjuva çağında ortaya çıkıyor.

Geçen ders sıradan insanlar, çalışan insanlar için sınıf kimliğinin nasıl oluştuğuna dair konuşmuştuk; burjuvazi, bildiğiniz diğer tüm sınıflar gibi güçlü bir öz kimlik duygusuna sahipti. Eğer bu sınıfa mensup bir aileye doğmadıysanız bu sınıfa girmeniz güçtü; bununla ilgili birazdan konuşacağım. Bu sınıftan aşağıya düşme korkusu on dokuzuncu yüzyıldaki pek çok siyasi şeyi teşvik etmeye yarayan bir şeydi. Bir burjuva çağı olması hasebiyle on dokuzuncu yüzyıl, özellikle batı Avrupa’da ve İngiltere’de, Fransa ve Almanya’da ve İtalya’da gördüğünüz şeylerden bir tanesi, orta sınıflar ekonomik güçlerine orantılı bir siyasi güç talep ediyorlar.

Eğer, on sekizinci yüzyılda—bu doğruluğu su götürmez hatta abartılmasında bile mahsur olmayan basmakalıp bilgilerden bir tanesi—aristokrasiyle ilgili; o da aristokrat olmak için aristokrat ailede doğmak gerektiği. Ama bir de, işler yolunda gider ve şansınız yaver giderse, meteliksiz Fransız monarşisi sayesinde kendi paranızla bu konumu elde edebilirsiniz. Ama ideal bir aristokrat—erkek veya kadın fark etmeksizin bir aristokrat kendisini ancak bu şekilde tarif ederdi—kan bağı ve ailesi sayesinde aristokrat olarak doğardı. Bu atfedilmiş bir

statüydü. On dokuzuncu yüzyılda ise, Fransız Devrimi ve Napolyon ile birlikte, orta sınıf tipi ve orta sınıf değerleri imrenilen bir şey oluyor.

Bir kez orta sınıfın serveti artıp, birazdan bahsedeceğim farklılıkları ve karmaşık durumu öne çıkmaya başladı mı, siyasi güç arzusu kaçınılmaz olur. Bu insanlar oy verme hakkı talep ederler. Basın ve yayın kültürü yoluyla bilgiye ulaşmak isterler. Bütün bu konular orta sınıflarla yakından alakalı şeyler. Bugün bunlar hakkında konuşacağım. Anlatacaklarımın çoğu burjuva kültürüyle alakalı olacak. Bugün onun için böyle giyindim. Size söz veriyorum ders biter bitmez anında gidip Clark Kent'in yaptığı gibi telefon kabinini bulup normal insan haline geri döneceğim. Şimdi burjuva çağındaki orta sınıf hakkında biraz konuşalım.

Orta sınıflar veya burjuvazi günlük hayatta kullandığımız kavramlar. Marx orta sınıftan bahsederken bu sınıftan sanki homojen bir sınıfmış gibi bahseder. Aslında, belki de “burjuva” nesnel ve sosyal bir kategoriden ziyade kültürel çağrışımları olan bir kavram; burjuva hayat tarzı sürmek gibi. Özel alana girmek ve çocukluk ve benzer konularda orta sınıfa mahsus fikirlere sahip olmak bağlamında bu hayat tarzının bazı yönlerini birazdan göreceğiz. Orta sınıf belki de daha uygun bir kavram. Burjuva, şehirliyle eşdeğer ama orta sınıf bizim bakış açımızla daha kullanışlı olabilir. Hakkında muhteşem bir kitap yazılmış olan Leeds'in İngiliz burjuvazisi hakkında konuşmak garip bir şey, çünkü burjuva kelimesi neticede Fransızca bir kelime olarak kullanılmaya başlıyor.

“Orta Sınıflar” kavramını ısrarlı bir şekilde kullanarak aslında orta sınıfın ne derece karmaşık bir yapıya sahip olduğunu ileri sürmeye çalışıyorum. Tek bir orta sınıf yoktu. Ama orta sınıflar benzer bazı kültürel değerler ve semboller paylaşıp, sıradan insanlardan herhangi bir tehdit geldiğinde oldukça birbirine bağlı bir sınıf temelli şekilde organize olabiliyordu. Marx bunun bir kısmını gayet doğru bir şekilde tespit etmişti. 1847 yılında *Journal des Débats* adlı bir Paris gazetesinde, birisi burjuvaziyi tanımlamak konusunda çok başarılı bir iş yaptı. “Burjuvazi bir sınıf değildir” diyordu bu kişi. “Bir konumdur. Birisi bu konumu kazanır, birisi kaybeder. İş, tutumluluk ve yetenek onu size bahşeder,” diye iddia etti kendine atıfta bulunarak, “ahlaksızlığın yayılması ve aylaklık onun kaybedilmesi demektir.”

Ve böylece, eski tarz aristokratik çalışmamayı, aylaklığı teşvik eden değer sistemi, onyedinci ve on sekizinci yüzyıllarda gördüğümüz gibi iyice abartılı hale gelebilen bu sistemde bir şeyler vardı. Bir on sekizinci yüzyıl soylusu tırnaklarını uzatıp, aylak bir şekilde aristokrat tarzda yaşayarak güzel zevklerini sergilemekten keyif alırdı. Burjuvazi ise bunun dışında her şeyi yapardı. İş, önde olmaya olan inancının bir parçasıydı; ve öne geçmek, istedikleri tek şeydi. Fransız Devrimi, bu işte önemli bir nokta, sanırım, bir çok yerde hukuki engelleri ortadan kaldırarak yeteneğe dayalı kariyerin önünü açtı.

Napolyon her askerin sırt çantasında bir mareşalin esasından veya iyi ve sıkı çalışarak—tabii girdiğin bu savaşlardan birinde kafan uçmazsa—terfi ettiğinde ne veriliyorsa onlardan olduğunu sürekli söylerdi. Ama devlete hizmet etmek konusunda bu kadar ısrar etmesinin sonucu olarak erdemli davranışı ve çok çalışmayı ödüllendirecek bir takım ödüller yaratılmıştır. Mesela *Légion d'honneur*, yani Şeref Nişanı, bunlardan biridir. Para kazanmak da öyle. Tabii ki, orta sınıflara para kazanmanın hayatta tek önemli şey olduğu gibi cahilce ve

kültürsüz alışkanlıklar atfederek burjuva kültürüyle—bazı durumlarda onun eksikliğiyle—dalga geçmek on dokuzuncu yüzyıla özgün şeylerden biriydi.

Friedrich Engels, Marx'ın sosyalist ortağı, kesinlikle Manchester'in şeytan değirmenlerinin yarattığı gecekondu mahallelerine aynı Marx gibi kafayı takmıştı. Bir keresinde şöyle yazmıştı: “Bir gün şu orta sınıf beyefendilerinden biriyle Manchester'a birlikte yürüdüm. Ona utanç verici, sağlıksız mahallelerden bahsettim; kasabanın fabrika işçilerinin yaşadığı iğrenç kısımlarına dikkat çektim. Hayatımda böyle berbat inşa edilmiş bir şehir olmadığını ifade ettim. Sabırla dinledi ve birbirimizden ayrıldığımız sokağın köşesine geldiğimizde dedi ki: ‘evet ama burada kazanılacak çok para var. Size iyi günler, bayım. Ve arkasını dönüp yürüp gitti.’”

1830'larda bir iş veren işçileriyle ilgili şöyle yazıyordu; bunu uydurmuyorum; “işçi dediğin ondan sürekli bir şey istenerek rahat bırakılmamalı, ancak o zaman kendi çocuklarına kötü bir örnek olmaz ve yoksulluğu iyi davranışının garantisi olur.” Tabi ki bu orta sınıfın sadece kendi işlerine kafa yorup, kendini beğenmesi ve kendinden aşağı sınıflara eziyet etmek konusundaki müptela halinin bir karikatürü. Diğer yandan, orta sınıfları çalıştıkça [haklarında daha fazla bilgi ediniyoruz]; 1960'larda insanlar orta sınıflar üzerine fazla kafa yormadılar çünkü onlardan pek haz etmiyorlardı. Hep işçiler üzerine çalıştılar. Ama orta sınıflar üzerine yapılmış çok iyi çalışmalar da yok değil. Dostum Peter Gay'ın beş ciltlik *Burjuva Çağı (Bourgeois Century)* orta sınıfın duygudan yoksun bir şekilde yaşayan, cahil ve kültürsüz insanlar olduğu fikri üzerinde duruyor.

Şimdi orta sınıfa ne kadar bakarsak, baktığımız yer neresi olursa olsun kesinlikle gördüğümüz orta sınıfın yaptığı şeylerden bir tanesi gönüllü dernekler oluşturmaktı. Aristokratlar gönüllü dernekler kurmadılar. Kurma gereği hissetmediler. Orta sınıflar gönüllü dernekler kurdular ve bunların büyük bir kısmı özellikle İngiltere'dekiler fazlasıyla hayır amaçlıydılar. Morris isimli birisinin Leeds üzerine bir çalışmasına atıfta bulunmuştum—sanırım Morris—bu çalışma içlerindeki insanların sıradan insanlar için bir sürü şey yapmaya çalıştığı bu derneklerin zenginliğini ve derinliğini ortaya koyuyor. Bunun ahlak öğretici bir yanı da var. Her zaman böyle tepeden aşağı doğru bir ahlak öğretme durumu söz konusu; işçilerin daha az içmelerini sağlamaya, kiliseye gitmelerini sağlamaya, her fırsatta çocuklarının okula gitmelerini ve okulda kalmalarını teşvik etmeye çalışırlardı.

Miktarı ne olursa olsun çocuklarının gelirine ihtiyacı olan aileler arasında daima bir gerginlik söz konusuydu. On dokuzuncu yüzyılın başından sonuna kadar, çok uzun bir süre zarfında, yasalar yüzyılın sonlarına doğru en nihayetinde temel eğitimi zorunlu, bir çok yerde zorunlu ve çoğunlukla da parasız hale getirdi. İşte size komik bir örnek. Eğer hayvanları seviyorsanız çok da komik sayılmaz. Daha önce söylediğim gibi ben kedisever bir insanım. Hayvanları Koruma Derneği (Society for the Protection of Cruelty to Animals) gibi dernekler hayır işleri yapan gönüllü burjuva örgütlerin klasik örneklerinden biridir. Birarada takılmak ve kimin diğerinden daha fazla parası var bunu öğrenmek için biraraya geliyorlar; İngiltere'deki kahvehanelerde veya Fransa'da kulüp denen yerlerde sosyal amaçlarla biraraya geliyorlar; aynı şekilde Almanya, İtalya ve İspanya'da da öyle.

En gülünç sloganlardan bir tanesi, biz *devise* diyoruz, Hayvanları Koruma Derneği'nin sloganlarından bir tanesi Fransa'daki örgütlerden birine aitti; diyordu ki “insanlar hayvanları sevmeli ama onlarla dost olmamalı.” Gerçekten ne demek istediğini bilmiyorum; ama önemli olan hayvanları dövülmekten, çoğu zaman atların durumunda olduğu gibi öldürmesiye dövülmekten kurtarmayı istedikleridir. Bunu özellikle uzun dönemde on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllardaki pek çok yerdeki boğa güreşlerine baktığınızda, mesela Fransa'nın güneyinde ve İspanya'da, boğaları korumak için daima bir takım hareketler vardı. Bu da yapılması gayet normal bir şey gibi görünüyor.

Orta sınıfın kendisiyle ilgili basında çıkan tüm berbat haberlere rağmen, yaptığınız okumalarda bunun bir kısmını görebilirsiniz, hatırlanması gereken bir de iyi yönü vardı. Bu bir dönem. Kesinlikle, örgütlü din açısından bakıldığında orta sınıf, sıradan insanlara göre , özellikle de işçilere göre kiliseye kesinlikle daha sık gidiyor. Köylüler için ise bu durum yerine göre değişiyor. Daha önce bahsettiğim gibi, Fransa'nın pek çok yerinde, ki bu iyi çalışılmış bir örnek, hâlâ Hristiyanlıktan vaz geçirme süreci devam ediyor. Ama din, İngiltere'deki orta sınıfın kendisiyle ilgili görüşünde temel bir öneme sahipti. Kiliseye giden insanların yüzdesi biraz şişirilmiş olabilir.

İngiltere'nin tamamında bir çalışma yapıldı. Galler ve İskoçya'da olduğunu sanmıyorum, ama en azından İngiltere'de, belki Galler'de de, galiba Galler'de de. Sanırım 1851 yılındaydı; İngiltere ve Galler'deki her bir kiliseye bakmaya karar veriyorlar, diyelim, kaç kişinin kiliseye gittiğini tespit etmek için. Korktukları başlarına geliyor ve düşündüklerinden daha az insanın kiliseye gittiğini buluyorlar. Buldukları şeylerden bir tanesi de eğer kiliseye gitmek isteyen herkes farklı kiliselere gidecek olsaydı—daha sıradan insanlar için Metodist, Anglikan ve İrlandalılar için Katolik; İngiliz vatandaşların belli bir azınlığı için, veya Londra'nın doğu ucundaki Yahudiler sinagoğa gidiyordu—bu insanların tümünün ihtiyaçlarını karşılayamazlardı. Onun için o dönem her ülkede benzeri olan muazzam bir kilise inşa etme seferberliğine girişiyorlar. 1871'deki Paris Komünü'nden sonra kesinlikle Fransa'da şehirlerin kenarlarına tüneyen işçi sınıfı mahallelerinde kiliseler inşa etmeye başlıyorlar. Bununla ilgili başka bir derste konuşacağız. Bu konuyla ilgili anlatılacak gerçekten çok şey var.

Orta sınıflar için din, onların hayatlarında işçi sınıfı şehirlerinden daha büyük bir öneme sahip. Köylüler söz konusu olduğunda, İngiltere'de hiç köylü kalmamıştı. Bundan bahsedeceğim; bu derslerden birinde bahsetsek eğlenceli olacak. Her neyse, başlayalım. Kaç kişi kendini orta sınıf olarak görüyordu? Yine, öz kimlik meselesi; konuşmak istediğimiz yönlerinden bir tanesi insanların kendilerini nasıl gördükleri. Nereden biliyoruz? Kimin orta sınıf olduğunu nereden biliyoruz? İlk defa nüfus sayımı yapmaya başladıklarında—nüfus sayımları gerçekten on dokuzuncu yüzyıl ve takip eden yüzyılların işi, daha önce söylediğim gibi. İlk nüfus sayımı, sanıyorum on sekizinci yüzyılda Kopenhag'da yapıldı.

On dokuzuncu yüzyıla kadar gerçek nüfus sayımlarına hiçbir yerde rastlanmıyor. İnsanlara sormuyorlar; sadece ismin nedir nerede yaşıyorsun gibi soruları soruyorlar. Bazı durumlarda mesleğini sordukları da oluyor. Ama kimseye “orta sınıftan mısınız?” diye veya “orta sınıftan değil misin?” diye sormuyorlar. 1970'lerde yeni şehircilik tarihi dedikleri bir alanda bir sürü çalışma yapıldı; insanları tek tek sayıyorlar ve kimin kendilerini orta sınıf olarak görmüş

olabileceğine karar veriyorlar. Bu tür şeyler üzerine yazılmış bir sürü tez var. Bir tane Paris üzerine yazılmış var. Paris hakkında biraz konuşmam lazım çünkü orasıyla ilgili literatür çok zengin.

Adeline Daumard adında bir kadın daha sonra *Les Bourgeois de Paris* veya *On dokuzuncu Yüzyılın İlk Yarısında Paris Burjuvazi* başlığıyla yayınlanacak olan bir tez yazdı. Bu kadın ne yaptı? Vasiyetnamelere baktı. Orta sınıf insanların vasiyetname, dolayısıyla öldükten sonra terekelerini bırakacak kadar paraları vardı. Onlara böyle deniyor. Basılı kültürde yaşanan patlama hakkında bu kadar bilgi sahibi olmamızın sebeplerinden bir tanesi de budur; çünkü insanların okudukları kitapların envanterlerini çıkardılar. Bundan daha önce Aydınlanma hakkında konuşurken de bahsetmiştim, çünkü bir de bu var. Sosyal sınıf olgusuna bakmak için çeşitli yöntemler kullanırken, on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Paris nüfusunun yüzde on yedi ve on dokuz arasında bir bölümünün burjuva olarak kabul edilebileceği, kendilerini burjuva yani orta sınıflar olarak gördükleri tespitini yapıyor. İngiltere’de bu yüzde daha yüksek. Yüzde yirmi beşe falan yaklaşıyor. Tam rakamları hatırlamıyorum. On dokuzuncu yüzyılda bu oran artmaya devam edecek.

Halihazırda bildiklerinizden Avrupa’nın başka hangi bölgelerinde böyle büyük önemli orta sınıfların olduğunu gayet iyi çıkarabilirsiniz. Almanya’nın eski Hansa liman kentleri, 1871’de birleşmiş Almanya’nın parçası olacak olan Alman serbest şehirleri, genel olarak Bremen, Lübeck ve hepsinden önemlisi Hamburg gibi kuzey Alman kentleri. Hamburg büyük bir liman kenti. Çok muazzam büyük bir burjuvazisi var. Eğer Madrid’e gidecek olursanız, orada da büyükçe bir orta sınıf bulurdunuz ama Madrid’i Barselona’yla kıyaslayacak olursanız bu büyüklük hiç bir şey sayılır.

Barselona bir liman kenti olduğu için kendi iç bölgesiyle ve dünyayla önemli ekonomik ilişkilere dayanan gerçekten doğal bir ekonomiye sahip. Dolayısıyla burada büyük bir takım oluşturan bir orta sınıf görüyorsunuz.

Fransa örneğine baktığımızda, bir sürü endüstriye ve küçük işletmelere sahip bir çok yer, belli ki işçiler kadar olmasa da büyük sayılarda orta sınıflara sahipler. Mesela Lyon iyi bir örnek. Lyon akla gelebilecek en sıkı sıkıya kapalı orta sınıflardan birine sahipti; hâlâ öyle. Lyon çok fazla Lyon. Ne denebilir? Yine, Kuzey İtalya’da büyük canlı bir orta sınıf buluyorsunuz; Güney İtalya’da öyle değil. Büyük bir orta sınıfa sahip olmakla beraber, İtalya’nın büyük bir kısmı fazlasıyla kırsal; Roma’da bulacağınız ise sadece kilise mensupları. Burası bir şehir onun için önemli bir orta sınıfı var.

Ne kadar doğuya doğru giderseniz orta sınıf o kadar küçülüyor. Rusya’da, tahminler nüfusun aşağı yukarı yüzde ikilik bir kısmının orta sınıf olduğunu söylüyor. Yüzde iki; hiç fazla bir miktar değil. Ve tabi ki, bunlar Moskova’da, St. Petersburg’da ve şimdi Ukrayna’da olan (her zaman Ukrayna’daydı ama o zaman Rusya’nın bir parçasıydı) Kiev’de kümelenmişlerdi. Polonya’da, Varşova’nın geniş bir orta sınıfı vardı—birkaç ay önce bir tarih müzesindeydim, muhteşem Varşova Müzesinde. Varşova, Krakov gibi büyük bir orta sınıfa sahipti Gdańsk da öyle, çünkü bir liman kenti. Ama Polonya’nın büyük bir kısmı kırsal, onun için böyle bir orta sınıfa sahip olması mümkün değil. Belgrad, Balkanlar’da İstanbul dışında tek şehirdi; İstanbul Balkanlar’da değil ama önemli bir orta sınıfa sahip. Bu gayet açık.

Her neyse, kim bu insanlar ve ne istiyorlar? Bunların hepsi değil—bunu nasıl anlatsam? Şöyle yapacağım. Orta sınıfı bu şekilde hayal etmelisiniz, bir piramid gibi. Üst tarafı dar alt tarafı geniş bir piramid gibi. Size bu durumu enteresan şekilde yansıtan taşbaskı bir resim göstereceğim. En tepede Zürih'i düşünün. İstedığınız şehri düşünün. Zürih geniş bir orta sınıfa sahip. Cenevre'de bariz sebeplerden dolayı aynı. Ama en tepede en önemli burjuvazi, büyük burjuvazi bulunuyor. Bunlar büyük yatırımcılar. On dokuzuncu yüzyıl bankerleri bilinen sebeplerden dolayı daha önemli olacaklar. Bunlar büyük balyalar yapıp oradan oraya taşıyan büyük toptancı tacirler. Daha henüz aralarında avukat falan bulunmuyor.

Bunları böyle küçük bir yüzde olarak, yüksek burjuva veya büyük burjuva yapan şey—bu çizginin nereye gittiği o kadar önemli değil—siyasi iktidara erişebilir olmalarıdır. Prusya'da bile olsalar—ki burası çoğunuzun bildiği gibi junkerler dediğimiz soyluların hakim olduğu bir yerdir—zenginlikleri sayesinde siyasi iktidara erişime sahip olacaklar; bu da tam olarak onların istedikleri yöntemdi. 1830'da Fransa'da bir devrim oluyor; kitapta hakkında okuyabileceğiniz bir başka devrim. Tartışmasız, Marx bunu söylüyor ve söylediğinde doğruluk payı var, bu olay ne yapıyor? Fransa'da büyük burjuvaziye iktidara getiriyor, ve kendine Vatandaş Kral diyen kral Louis-Philippe'in desteğini arkalarına alıyorlar. Bu kral 1830'dan 1848'e kadar [Fransa'yı] yönetiyor.

Kendi portrelerinde—kim olduğunu göstermek üzere yaptığı tablolarında—Burbon krallarının yaptıklarından çok farklı. Burbon kralları birbirlerine benziyor; XIV. Louis'nin zavallı halefleri bile öyle, ancak görebildiklerinin kralı olan—ki durum aşağı yukarı böyleydi—şatolardaki büyük insanlara benziyorlar. Louis-Philippe'in kendisiyle ilgili kanaati kendisinin Vatandaş Kral olduğu yönündeydi. Kendine böyle diyor. Kendisi hâlâ kral. Soylu. Burjuva falan değildi. Ama onun resmi portrelerinde, benim gibi giyinmiş insanları taht odasına gelirken görüyorsunuz. Benim gibi koyu elbise giymişler. İktidara sahipler. [Kral] tabloda onları yanında istiyor. Bu son derece anlamlı. Son derece enteresan.

Yani, bunlar en tepedeki insanlar, bunlar büyük bankerler, yüksek yatırımcılar. Sonra burjuvazinin başka katmanları geliyor. Boşlukları bir şekilde siz doldurabilirsiniz. Burada küçük bankerler var; ebat olarak değil parasal olarak; sanayiciler, tacirler, bu tür insanlar, ve büyük karikatürist Daumier'in daha az hoşlandığı insanlar, avukatlar. Avukatlar itibar ve işe yararlık konusunda hızlı bir şekilde yükseliyorlar. Orta sınıftakiler kendilerini işe yarar olarak görmekten hoşlanıyor. Orada önce avukatları sonra da doktorları görüyorsunuz. Unutmayın, doktorlar çok alçak bir sosyal statüye sahiptiler. Bunların öyle ciddiye alınacak bir yanları yoktu; Napolyon savaşları sırasında askeri doktorların bazıları kasaptı veya sadece nasıl bıçak kullanılacağını bilen insanlardan seçilmişti.

Doktorlar bir öz kimlik geliştiriyorlar ve on dokuzuncu yüzyılda daha önemli bir konuma geliyorlar. Hangi ülkede olursanız olun orada noterler var. Noterler buraya [Amerika'ya] göre Avrupa'da daha önemli bir rol oynuyorlar. Noterler nerede güzel şeyler olduğunu bilir. Fransa'da bir mülk satın alırsanız, söz açılmışken, ipoteğinizin yüzde on ikisini kafadan sadece tapunuzu ofisinde saklayacağı için notere ödemeniz gerekiyor. Eğer ipoteğiniz yoksa, kafadan [mülkün değerinin] yüzde yedisini ödemek zorundasınız. Yani, noterler parası olan

insanların tüm sırlarını bilirler. Noterler bütün ülkelerde önemlidir, vesaire vesaire. Meslek hanesine bunu bir şekilde yazabilirsin ama bunların paylaştığı çok şey var.

Daha sonra, en dipte küçük burjuvazi bulunuyor; herkes küçük burjuvaziyle dalga geçiyor ama onların da bir öz kimliği var. Michigan Üniversitesi kütüphanesindeki raflar arasında bir gün bir broşür buldum; bu broşür, Küçük Burjuvazi Birinci Dünya Kongresi'nin kesinlikle son raporu olmalı. Çok uygun bir şekilde Brüksel'de toplanmışlar. Herkesin öyle küçük yaka kartları taşıdığı mesleki bir tarih konferansına gittiğinizi düşünebiliyor musunuz? Herkesin yaptığı, önce şöyle bir vücudunuza ve yaka kartınıza bakıyorlar sonra da yüzünüzün bakmaya değip değmeyeceğine karar veriyorlar. Gerçekten zavallıca.

Küçük Burjuvazi Dünya Kongresi gibi bir toplantıya gittiğinizi hayal edebilir misiniz? “Merhaba, benim adım Albert.” Ama bir öz kimlikleri vardı. Kimler küçük burjuvazide yer alıyor? Bu klasik yeni on dokuzuncu yüzyıl mesleklerinin bir çoğu, mesela öğretmenlik. Öğretmenlik köylü aileler için bir tür sosyal hareketlilik yoluydu; nerede olursanız olun fark etmez, ister İtalya, ister Almanya, Avusturya, Macaristan, veya İsviçre. İşçi sınıfı ve köylüler için kız öğretmenler gittikçe önemli hale geliyor. Bunlar çoğunlukla Katolik okullarında çalışıyorlar; çünkü kendileri aslında büyük şapkaları olan rahibeler; çoğu zaman yeterli eğitime sahip olmasalar ve yaptıkları iş onlar için zor da olsa işlerini iyi yapıyorlardı. Ama [bu kategoride] öğretmenleri bulabilirdiniz sonra kahvehane ve bar sahipleri, ve benzer insanlar. Size sadece birkaç örnek veriyorum. İşte bunlar küçük burjuvaziyi oluşturuyorlar.

Bir de çok önemli, esnaf ve sanatkarları nereye koyuyorsunuz? Usta zanaatkarlar, kalfaların çalışırken kullandığı alet ve edavatın sahipleri. Dükkanlarını kiralyorlar veya sahibi kendileri. İşler yolunda olduğunda onlar için de her şey yolunda gidiyor. Ama işler yolunda gitmediğinde, onlar için durum pek iç açıcı olmuyor. Bundan dolayı, bildiğiniz gibi Fransız Devrimi, Fransız devrimleri ve 1848 devrimlerinde, daha sonra Viyana, Berlin ve başka yerlerde keşfedeceğiniz gibi onlar her zaman barikatlardalar. Onlar hep oradalar. Bunlar da küçük burjuvazinin bir parçası. İnsanlar gereksiz bir şekilde onlar hakkında bazı şeyler söylüyor. Size birkaç örnek vereyim. Eğer büyük Fransız romancısı Balzac'ı okursanız; ona kelime başına para ödüyorlardı; onun için mesela bir koltuğu tarif etmek için iki sayfa yazdığı oluyor. Balzac gerçekten burjuvazinin romancısıdır. Paris'i anlatırken—nüfusun yüzde on yedi ile yüzde on dokuz arasında bir kısmı gittikçe Paris'in batı kısımlarında yaşıyor—bununla ilgili az sonra daha fazla şey söyleyeceğim, orayı vahşi bir orman gibi tasvir ediyor. Sabah evden çıkarken paramı sayıyorsun akşam eve döndüğünde tekrar sayıyorsun. Bu arada, karın nüfus sayımında çalışmıyor olarak gözüküyor. Eğer bir dükkan sahibiysen, hesapları karın tutar. Eğer zenaatkarsan, sen çalışırken kasanın arkasında karın durur. [Balzac] bunu orman olarak tarif ediyor. Ortamın gerçekten neye benzediğini size gösterebilmem için, bu şeyi bir yerlerde bulmam lazım, *Dört Rüzgar Sokağı* isimli muhteşem bir yazısı var.

Bu Paris'de bir sokağın adı, *rue des quatre vents*, Odéon'a yakın. Neyse bu önemli değil. İşte şurada benim gibi giyinmiş bir adam. Bunda bir hikaye var. Benim gibi giyinmiş ve burjuva şapkasını takmış. Benim böyle bir şeyim yok. Benim tek şapkam üstünde Michigan'ın M'si olan şapkam. Elbisesi vücudundan uçup gitmeyecek ama rüzgar, onun kim olduğunun sembolü olan şapkasını uçuracak. Rüzgar onu elinden uçurup götürüyor. Yüzlerce fırça

darbesiyle, Daumier yüzündeki panik bakışını yakalıyor; çünkü evine şapkasız gidecek ve karısı ona “şapkan nerede?” diye söylenecek. “Rüzgar onu uçurdu,” onun için yeni bir tane satın almak zorunda; parayı biriktirmek zorundalar ki bu ormandaki merdivenden düşmesinler.

Bunu bir merdiven gibi düşünmek zorundasınız, aynen böyle. Sosyal yükselme hedefidir. 2.2 adet çocuğuna bırakacak kadar paran olsun istiyorsun. Sonra bunu gerçekten yapabilmek için orman gibi sarmaşıkların olmak zorunda. Kötü ekonomik zamanlar için hazırlıklı olman lazım. Diyelim 1816-17 yıllarında Avrupa’da—bunu yazmayın, eğer yazarsanız saplantılısınız demektir—ben saplantılıyım—ama 1826-27, 1840-41, gerçekten kötü, 1846-47, 1855, bunlar gerçekten berbat yıllar. Bu anlarda eğer kredi bulamazsanız, şimdi burada olan budur. İnsanlar kredi vermedikleri için eğer kredi bulamazsan, aynı şey, başına bu geliyor. Aşağıya bakın. Bu kutuba doğru kayıyorsun. Burada en aşağıda neler oluyor? Aman tanrım! Büyük bir deniz var burada.

Bir keresinde *Poseidon Macerası* diye berbat bir film görmüştüm. Suyun aşağıdan yukarıya doğru yükselip sonunda nefes alacak hiçbir yer bırakmadığı bir sahne var. Bu merdivenin en altındaki insanlar işçi sınıfının taleplerini aynen böyle görüyorlardı. Onlar da oy kullanmak istiyor. Hani oy kullanıp da seçtikleri birisi vergileri falan artırır ne olur? Bu gerçekten korkunç bir şey. Burada aşağıda ne var? Bunlar sıradan insanlar. Bu, Paris’in durumunda olduğu gibi, nüfusun diğer yüzde seksen üçlük kısmı. Eğer burada en aşağılarda bir yerlerdeysen, proleterya saflarına düşeceksin demektir. Burası gerçekten orman ve durumu toparlamak için bayağı bir debelenmen gerekecek. Kötü zamanlarda oraya düşme şansın oldukça yüksek. Ama pek çok insan yukarıya çıkıyor ve on dokuzuncu yüzyılda orta sınıf safları her yerde, hatta Rusya’da bile genişliyor. Durum en basit şekliyle böyle.

Şimdi, bunu aşağı indirip nasıl çalıştığını size gösterebilirim, orta sınıf kültürünün bildiğiniz, çoğunuzunun bildiği, bazı donanım ve teçhizatı konusunda konuşabilirim. Bu en tepedeki adam. Bu Daumier. Daumier, on dokuzuncu yüzyılın en büyük karikatüristi ve biraz aşırı olacak ama tartışmasız tüm zamanların en büyüğü; bu gerçekten öyle. Yakaladığı şey bu işte; eğer Macaristan, Polonya, İspanya ve Prusya’yı saymazsanız Avrupa’nın büyük kısmında hakim olan hava, paranın kan bağından artık daha önemli olduğu. Adam ne yapıyor? Parasını sayıyor. Hatırlayın ne demiştim; sabah evden çıkarken parasını sayıyor bir de gece eve geliyor ve ne yaptığını görmek için bir kez daha sayıyor. Bu müthiş bir şey.

Hatırlıyor musunuz? Burjuvazi içindeki çeşitlilikten size daha önce bahsetmiştim. Bunu görebilirsiniz. Bu tabloların bazıları, bu gerçekten çok enteresan bir sanat değil, ama konumuz bu değil. Bunun neyi gösterdiğine dikkat edin. Soldaki adam bir satıcı. Bu, tam bir on dokuzuncu yüzyıl mesleği, diğer pek çok meslek gibi. Bu arada, bu, 1860’lardan önce çünkü dolmakalem o zaman icat edildi. Bu adamın elindeki tüy kalem. Şimdi de paltolara bakın. Her ikisinin paltosu da benimkine benziyor, ama aralarında büyük bir fark var. Bu adam, eğer çok iyi gözleriniz varsa tersten okuyabilirsiniz, adamın sömürgelerden gelen malların, ithal malların fiyatları üzerine bir gazete okuduğunu görebilirsiniz. Bu toptancı tacir. Bu adam benim üçgenin en tepesindeki insanlardan biri. Bakın, bir de bu adamın giydiği paltoya bakın.

Bu henüz yüzyılın başları. Bunu söyleyebilirsiniz. Bu adam ya halihazırda birinin damadı ya da damadı olacak. Burjuvazi fazla öpüşüp, kucaklaşmazdı. Ama burada adamın eli gayet zarif bir şekilde yaşlı adamın kolunun üzerinde duruyor. Ona sarılıp her iki yanağından bir öpücük verecek gibi gözüküyor. Bir gün bütün bu şeyler onun olacak, tabi ki kartları doğru oynarsa. Hâlâ antlaşmalı [görücü usulü] evlilikler var. Aşk önemliydi ama evlilikler çoğunlukla—belki orta sınıflar için sıradan insanlara göre daha az—ekonomik ilişkiler olarak görülüyordu. Böyleydi işte. Çeyiz falan gibi konular üzerine tartışmaların olduğu ekonomik ilişkiler. Soldaki adamımıza bakın. Bu adam çok çalışıyor. Bu yukarıya konulmuş olan kutup bunları gerçekten ayırıyormuş hissi veriyor. Benim rastgele ve çok da usturuplu çizemediğim üçgendeki sınırlar gibi.

Bu insanların paylaştığı bir şey var mı? Evet, 1830'da, 1848'de var; ama diğer zamanlarda yok. Bu adam gibi olmayı hayal ediyor. Çok çalışacak ve iyi eğitim görecektir. Muhtemelen ilk okuldan sonra okumadı. Zaten bir çok insan da liseye gitmiyordu; Fransa'daki *lycée*, Almanya'daki *gymnasium*, *vesaire vesaire*. O bu dünyayı temsil ediyor. Bu arada, bildiğimiz bir şey de bunun Paris'in merkezinde gerçekleştiği, sonradan Hotel de Ville olan, belediye binasının çok yakınındaki büyük bir mağazanın tam arkasında. Her neyse, durum böyle. Gidişatı takip etmek için saatimi taksam iyi olur. Bu çok rastlanan bir şey. Okuduğunuz kitapta bunu görüyorsunuz, sanırım. Bu tür konuları çok geniş bir şekilde ele almak mümkün.

Uzun dönemin önemli temalarından bir tanesi Paris ve Londra'nın daha varlıklı batı kesimlerinin ve Viyana'nın varlıklı orta kısmının gelişimi hızlanırken, şehirlerin doğu kısımları ve kenar mahallelerinin daha da fakirleşmesidir. Bu başka bir konu. Yine, dönemin büyük bir kısmında ve bir dereceye kadar bugün, yaşadığın bina ne kadar paran olduğunun da bir göstergesi olmuştur. Giriş katı, Fransızca *rez-de-chaussée*, kapıcı dairesidir. Kapıcı dediğimiz çok mütevazı durumu olan birisi. Belki oradaki küçük burjuvaya koyabilirsiniz. Sonra birinci kattaki büyük daire, yüksek tavanlar, büyük partiler, benim gibi giyinen bir sürü insan, bir piano falan var. Pianolarla ilgili birazdan daha fazla şey söyleyeceğim.

Bu işte benim ters dönmüş üçgenim, değil mi? Yukarıya doğru çıktıkça, hâlâ orta sınıfın içindesin. Senden yukarıda olanın şu küçük Napolyon yataklarından var. Umarım kulaklarını kendi bebeğinin ağlamalarına tıkamıyordur—ama hayır, bariz bir şekilde burası farklı bir ev. Adam bir müzisyen. Bu oldukça banal ama yine de etkileyici. Burada yukarıda çok fazla parası olmayan bir sanatçı yaşıyor; bir parça mobilyası var, ama fazla değil, meraklı komşusu resimlerine falan gelip bakıyor. Sonra en yukarıda, içlerinde en fakir olan var; orada çatının üstündeki kediden başka, bir de kadın terzi var. Bu meşhur taşbaskı resime bakan herkes kadının biraz da olsa itibarının kaldığını anlar. Neden? Çünkü yatağını henüz rehinciye bırakmamış. Zola'nın çok önemli romanı *L'Assommoir*'da, Gervaise samandan bir yatakta köpek gibi ölüyor çünkü normal bir yatağı yok. Bu kadın en tepede olmalı.

Bu odalar yirminci yüzyılda öğrencilerin oturduğu yerlere çevrildi ve sonra çok pahalı çatı katı dairelere dönüştürüldüler. Bu işte anlattığım konuyu biraz görselleştirmenin yollarından biri. İnsanlar bu sembollerin ne anlama geldiğinin farkındaydılar. Bu da bizim klasik Hamburg'lu yatırımcının evi. Burada uzun uzadıya zenginliğin maddi kültürü üzerine konuşmamıza gerek yok, ama işte karşımızda. Ama bir başkasına bakarak gözünüzün daha

kolay seçebileceği bir tanesiyle ilgili konuşalım. Aşağıdaki katlardan birinde olduğumuzu biliyoruz. Neden? Çünkü pencerenin dışında ağaçları görüyoruz. Evcil bir hayvan var. Sıradan insanların öyle fazla evcil hayvanları olmazdı; köpekler ancak belli bir amaç için olurdu. Dağdan koyunları aşağıya getirirlerdi. Karım bir iki hafta önce dağdan aşağıya indi; köydeki arkadaşlarımızın koyunlarını aşağıya indirdiler. Bu köpekler koyunları birarada tutmak için falan faydalı şeyler yapıyorlar.

Bütün bunlar gayet bariz şeyler. Terlikleriniz var. Sıradan insanlar terlik giymezi. Bir hizmetçin var. Hizmetçiler çok pahalıya patlamıyor. Üç yerine dört hizmetçinin olması sosyal merdivende yukarı doğru yükselmenin bir yolu olarak kabul ediliyordu. Sobanız pirinç veya bakırla kaplı. Bu iyi bir işaret. Çok şık sandalyeleriniz var. Bunlara dikkatle bakın, çok güzel Louis-Philippe sandalyeleri. Yayın kültürü var; yukarıda büyük bir porselen tabak; bir de burjuva eşyası olan bir piano. Piano eski tip pianoların yerini alıyor.

J. E. Üniversitesi'nde emekli bir müzik profesörü olan Leon Plantinga bununla ilgili çok enteresan şeyler yazdı; pianonun rolü ve ortaya çıkışı hakkında—Long Beach'de hocalık yapmış olan William Weber ile birlikte—şato konseri veya kilise konserinin değil de halk konserlerinin ortaya çıkışı hakkında enteresan şeyler yazdılar. Burada piano önemli bir rol oynuyor. Piano pahalıydı ama orta sınıfın pianoları vardı. Emekçi insanların pianoları yok. Orta-sınıf insanların var. Burada önemli bir başka şey daha var. Evlerinde birden fazla oda var. Birazdan göreceğiniz gibi bazen ikiden bile fazla odaları var. Bir sürü odaları var.

Orta sınıfın istediği, bütün bu üçgendeki insanların istediği, mahremiyet istiyorlar. Özel yaşam istiyorlar. Kendi odalarını istiyorlar. Kız pianosunu çalıyor. Bu gayet açık. İşte mutfak. Bu evin hanımı değil. Bu onun çocuklarıyla birlikte olan evin hizmetçisi; kendisi evin işlerini yapmak üzere işe alınmış bir ekibin parçası. Orada da ağaçları görüyorsunuz. Orada aynı dairedesiniz. Burada gerçek bakır kaplar var. Bush dolarından önce [Amerikan doları Euro karşısında değer kaybetmeden önce], insanlar bu çok ağır bakır kap kacağı Paris'ten ve Avrupa'dan alıp getirirlerdi. Ben de bunlardan çok getirdim. İnanılmaz şeyler. Sıradan halk bunun gibi şeylerde pişirmiyordu. İşte bir kez daha. Bütün bunlar anlattığımız sürecin sembolleri.

Orta sınıf mahremiyet istiyor ve başka bir şey daha geliştiriyor. Bunu söylemek biraz basmakalıp; çünkü bunu bir sürü insan söylemiş ama abartmakta mahsur yok; orta sınıf tartışmasız bir şekilde çocukluk olgusunun yaratılmasını sağlıyor. Bir çok erken modern tabloda çocuklar sanki biraz üstlerine basılmış yetişkin falan gibi resmediliyorlar. Çocuklar normal hallerine on dokuzuncu yüzyılda kavuşuyorlar. Sıradan köylülerin çocukları, herkes hayvanlarla beraber çoğu zaman da yetişkinlerle birlikte uyurdu. Çok sıradan insanlar—Avrupa'daki en berbat evlerin bazıları Edinburg ve Glasgow'da, Fransa'da Lille ve Berlin'de ve başka bazı yerlerde bulunurdu. Gizlilik diye bir şey yoktu. Herkes aynı odada uyurdu. Hiçbir gizli şey olmazdı. Orta sınıfın istediği sosyal olarak ilerlemenin ve siyasi güce erişebilmenin yanında, daha fazla yer, alan istiyor.

Çocukluk duygusu meselesine gelince, çocukluk denen şey sıradan insanlar için söz konusu değildi. Beş, altı yaşından itibaren çalışmaya, aileye yardım etmeye başlıyorlardı. Onların deyimiyle küçük avluda hayvanlara göz kulak olmaya başlıyorsun, tavuklara, tavşanlara falan

bakmaya başlıyorsun. Çalışan insanlar, onların çocukları bir şeyler yapmaya başlar başlamaz hemen işe giderlerdi. Eğer fakir ve işleri yoksa, dilenmeye gönderilirlerdi. Çocukluk bir orta sınıf olayı haline geldi. Kesinlikle, soyluların da çocukları vardı ama çocukları yetiştirme tarzları bambaşkaydı. Soylular çocuklarını devlet okullarına hatta özel okullara göndermezlerdi. En azından belli bir dereceye kadar özel öğretmenlerden eğitim alırlardı.

Çocuk saati, çocuk odası, çocuk odası kavramı, kendi odana sahip olmak veya bir kardeşinle paylaştığın bir odanın olması bile Avrupalıların pek çoğu, Avrupalıların büyük bir çoğunluğu için hayal edilemeyecek şeylerdi. Çocuk saati, hâlâ çocuk saatine gelmemin emredilmesini bir korku filmi gibi hatırlıyorum; misafirler varken ortaya çıkıp mütevazı numaralarından birkaçını misafirlere göstermen gerekirdi. Sonra pınlını pırtını toplaman için gönderilirdin. Portland, Oregon'da pianoda bir tek nota bile çalamadığım için, iki haftadan sonra bir rahibe tarafından piano dersinden kovulmuş oyun sahasına geri postalanmışım; gösterecek fazla numaram yoktu. Neyse, bu çocuk saati falan gibi fikirler orta sınıftan çıkıyor.

Ya doğum kontrolü? On veya on bir çocuk sahibi olmama fikri? Bir çok dostumuz var; bir tanesi maalesef geçenlerde öldü; çok eski dostlar, 1930'larda Fransa'nın güneyinde doğmuşlar. Bir tanesinin on üç erkek ve kız kardeşi var, diğerinin on bir. Bunlar büyük bir sefalet içinde büyümüşler. Fransa'nın merkezinde çok ama çok koyu Katolik bir aileleri vardı. Orta sınıf, özellikle Fransız orta sınıfı, çocuklarının sayısını azaltmaya başlıyor. Fransa özel bir vaka çünkü burada insanlar başlarından atıyorlar—ilk doğan çocuğa her şeyi bırakmak suretiyle (primogeniture) [miras] sorununu çözüyorlar. Yoksa toprak iki, üç, dört, beş hatta yirmiye bölünmek zorunda kalacak. Hiç toprağın yoksa ne olacak? Pek hoş bir durum değil. O zaman 2.2 gib bir ortalama sayıda falan çocuğa sahip olmaya başlıyorlar.

Doğum kontrolü—Avrupa'nın bazı bölgelerinde insanlar doğum kontrolünün köylülerle başlayıp sonra üst sınıflara doğru çıktığına inanıyorlar; ama esasen özellikle Fransa örneğinde—pek çok şey gibi bu da burada ölümüne çalışılmış bir konu—doğum kontrolü orta sınıflarla birlikte başlıyor. Çocuklarını sınırlıyorlar; böylece çocukları erkek olsun, işi miras olarak devr alsın ve bir umut, kalan yeteri miktar parayla da işi devam ettirsin. Bir kitap kültürü. Bu sadece bir örnek. Bütün bu salon, sanat gösterilerini seyretmeye gitme fikri; bu fikir on sekizinci yüzyılda başlıyor. Orta sınıf daha önce haklarında konuştuğumuz on yedinci yüzyıldaki Hollandalı orta sınıf gibi görülmeyi yeğliyor. Tabloları olan insanlar gibi görülmek istiyorlar. Tiyatroya gitmek için sırada bekliyorlar.

Bunlar hep Daumier'den. Bu *morceau*, akşam yemeğinden sonra yutmak zorunda olduğun bir parça. Bu da küçük bir kız, orada oturan ve bekleyen çok sıkılmış bazı insanlar için birkaç nota çalmak üzere ortaya çıkartılmış. “Bugün senin doğum günün, baba” fikri bile. Eğer sıradan bir insansan ve yazın sabah 4'de tarlaya gitmek zorundaysan veya gündüz işe gidiyorsan, doğum günü kutlamak için ara veremezdin. Çocukluk kültürü gerçekten hep orada. Aynı zamanda, şöyle bir fikir de var; bu doğum kontrolü konusundaki açıklamalarımıza biraz uymayacak ama; orta sınıfla birlikte ortaya çıkan hazırlıklı olma fikri de var. Donanım ve eşyalardan bir tanesi—bir keresinde bu dersin benzeri bir ders verdiğimde, eski yıpranmış bir şemsiyem vardı. En yüksek basamaktaki insanların en alttaki

insanlara nasıl vurmaya çalıştıklarını açıklamaya çalışıyordum. Bu şemsiyeyi sonunda parçaladım; aynen birisinin gitarını sahnede parçalaması fantazisi gibi.

Söylemek istediğim, şemsiye de orta sınıfla birlikte ortaya çıktı. Şemsiyeler siyah renkte. Şimdikiler gibi büyük renkli şeyler değil. Var olan tek elbiseyi koruma fikriyle başlıyor.

Ben Oregon'danım. Orada şemsiye taşımazdık; zaten yağmur hep yağırdı ve ben de şemsiyemi hep kaybederdim. Şemsiyeler pianoyla birlikte orta sınıf eşyaları; çocuk odası, çocuk saati, çok fazla çocuk sahibi olmama fikri, silindir şapka, gazeteler vasıtasıyla bilgiye erişmeyi isteme fikri, oy verme hakkını isteme, sosyal merdivende kendilerinden altta olanların oy vermesini muhtemelen istememe, ama kendileri için oy verme hakkını talep etme, bunlar hep orta sınıfın özellikleri.

Son olarak—saatine bakarak—bana kalan son bir dakika otuz beş saniyede, burjuvazi, orta sınıflar, bu özellikle Almanya, Fransa, İngiltere ve başka bazı yerler için geçerli, silah taşıma hakkı istiyorlar. Ulusal muhafız alayında yer almak istiyorlar. Hani olur da Fransa veya Almanya bilmiyorum uzak yerlerden mesela Finlilerce veya olasılık dışı başka birilerince istila edilirse muhafız alayı farazi olarak orada olurdu. Ama ulusal muhafız alayına katılmak istemelerinin esas sebebi, orada olmak için mülk sahibi olmak gerekiyordu. Oy verme hakkına sahip olmak için mülk sahibi vatandaş olarak tarif edilmek gerekiyordu. Bütün bu ülkelerde oy verme hakkı—evrensel olarak erkeklere oy verme hakkı tanınmasına kadar—ödediğin verginin miktarına ve sahip olduğun mülkün boyutuna göre tarif ediliyordu.

Bu merdivende nerede olduğunu ödediğin vergiye bakarak ölçebilirsin. Çok fazla vergi ödemek istemiyorlardı; ama mülk, birisinin kendisinin sosyal olarak değerinin ne olduğuna dair inancını yansıtır. Onların bakışı böyleydi. Artık sosyal durumun kan bağıyla alakası yoktu. Onun için, bu ulusal muhafızları oluşturdu, özellikle devrimlerden sonra, 1848 ve 1830'dan sonra. Bir süre ortalıkta yürüyüşler yaptılar. Ama bunlar esasen kendilerini işçilere karşı korumak için planlanmıştı. Hani bir gün bütün insanlar ayaklanır, bu merdiveni tırmanırsa, parmaklarına basmak ve vurup aşağıya indirmek için orada olmalıydılar. Bu çok uzun sürmüyor. Kısa bir süre sonra, hepsi yoruluyor.

Bu Daumier değil. Kim olduğunu bilmiyorum. Önemli değil. Çok da güzel değil. Bıkmış. Donuyor. Karısı ona sanki “bunu niye yapıyorsun anlamıyorum, gecenin bir yarısı ortalıkta yürüyerek. Kimse zaten isyan falan etmeyecek” der gibi bir bakış atmış. Bu uzun sürmeyecek. Oradaki eski tüfeği dolaba geri girecek veya geyik öldürmek için tekrar dışarı çıkacak falan. Bu da bu işin sonu olacak; ordu gibi daha profesyonel baskıcı güçlere dönecekler. Daumier'in hafif hatları, bu sonuncusu, bu tabloda kayboluyor. Bunun adı *Rue Transnonain*, Nisan 15, 1834—bunu yazmayın. Paris'de artık olmayan bir sokağın ismi.

Haussman 1850 ve 1860'larda bulvarları inşa ettiğinde bu sokak ortadan kayboldu. Ortadan kalkması için özellikle seçildi çünkü 1830'ların başlarında olmuş bir olayı hatırlatıyordu; bu olayda burjuvazi paniğe kapılıyor ve çok sıradan insanlarla dolu bir eve giriyor ve onlara ateş etmeye başlıyor. Hafif hatlar Daumier ile birlikte sona eriyor. Rouen'de 1848'de gerçekleşmiş bir katliamdan sonra bunlardan bir tane daha yapıyor; ama o kaybolmuş. Elimizde yok. Rue Transnonain. H. D. Daumier sol altta. Orta sınıflar, bilgiye erişime sahip olmak için o kadar

mücadele ettikten sonra en azından Fransa örneğinde 1835’de alkışlarla bir basın kanununa kavuştular; bu kanun Daumier’i bunun gibi çok hassas gözüken politik sahnelere değinmekten alıkoydu. Bu olayın olduğu Paris’in göbeğindeki Rue Transnonain kaybolup gitti. Paris’le ilgili şeyleri düşünen insanların toplumsal hafızasından öyle kolay kolay kaybolmadı.

Sonuç olarak, orta sınıflar fazlasıyla çeşitlilik gösteriyor. Ortak çok şeyleri var. Ortak bir maddi kültüre sahipler. Erişilen statüye olan ortak bir inançları var; bu da sahip olunan mülkle ölçülüyor. Oy kullanmayı istiyorlar. Alınan kararlarda müşterek bir ses istiyorlar. Daumier ve başka insanlar tarafından çok güzel bir şekilde resmedildiği gibi, orta sınıflar içindeki bütün bu çeşitliliğe rağmen, bıçak kemiğe dayandığında on dokuzuncu yüzyılda, burjuva yüzyılında bu insanların bir çok ortak yanları vardı. İyi hafta sonları. Pazartesi görüşürüz.